

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
PROF. DR. M. ORHAN OKAY ÖZEL SAYISI
YIL 6, ARALIK 2020

Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ

Marmara Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
İstanbul/TÜRKİYE
mgunes@marmara.edu.tr
ORCID

**BİLİMSEL ÇALIŞMALARI VE
DANIŞMANLIĞINI YAPTIĞI
LİSANSÜSTÜ ÇALIŞMALAR
ÖRNEĞİNDE PROF. DR. MEHMET
ORHAN OKAY'IN BİLİM İNSANI
PORTRESİ**

PROF. DR. MEHMET ORHAN OKAY'S POTRAIT
AS AN ACADEMIC WITHIN THE SCOPE OF HIS
ACADEMIC STUDIES AND GRADUATE
STUDIES HE SUPERVISED

Makale Türü: Araştırma Makalesi	Article Information: Research Article
Yükleme Tarihi: 22.11.2020	Received Date: 22.11.2020
Kabul Tarihi: 27.11.2020	Accepted Date: 27.11.2020
Yayımlanma Tarihi: 31.12.2020	Date Published: 31.12.2020

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Güneş, Mehmet, "Bilimsel Çalışmaları ve Danışmanlığını Yaptığı Lisansüstü Çalışmalar Örneğinde Prof. Dr. Mehmet Orhan Okay'ın Bilim İnsanı Portresi", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal Of Academic Literature]*, Yıl 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Özel Sayısı, Aralık 2020, s. 177-191.

Güneş, Mehmet, "Prof. Dr. Mehmet Orhan Okay's Potrait As An Academic Within The Of His Academic Studies And Graduate Studies He Supervised", *Hikmet-Journal Of Academic Literature*, Year 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Special Issue, December 2020, p. 177-191.

10.28981/hikmet.829692

Yayımlanan makalelerde Araştırma ve Yayın Etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'un Editör ve Yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
PROF. DR. M. ORHAN OKAY ÖZEL SAYISI
YIL 6, ARALIK 2020

Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ

**BİLİMSEL ÇALIŞMALARI VE DANIŞMANLIĞINI YAPTIĞI LİSANSÜSTÜ
ÇALIŞMALAR ÖRNEĞİNDE PROF. DR. MEHMET ORHAN OKAY'IN BİLİM İNSANI
PORTRESİ**

PROF. DR. MEHMET ORHAN OKAY'S POTRAIT AS AN ACADEMIC WITHIN THE
SCOPE OF HIS ACADEMIC STUDIES AND GRADUATE STUDIES HE SUPERVISED

ÖZ

Orhan Okay, sadece Yeni Türk Edebiyatı sahasının değil Türk akademisinin en üretken bilim insanlarından biridir. Akademik hayata adım attıktan sonra alandaki önemli eksiklikleri kapatacak oldukça özgün ve nitelikli çalışmalar yapmıştır. Yeni Türk Edebiyatı sahasında birçok lisansüstü çalışmalara danışmanlık yaptığı gibi, birçok bilimsel çalışmaya da gönüllü destek vermiştir. Bu çalışmada Prof. Dr. Orhan Okay'ın bilimsel yayınlarından ve danışmanlığını yaptığı lisansüstü çalışmalar örneğinde, bilim insanı portresi tespit edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Orhan Okay, Yeni Türk Edebiyatı, bilimsel yayınlar, bilim insanı portresi

ABSTRACT

Orhan Okay is one of the most prolific academics not only in the field of Modern Turkish Literature but also in the Turkish academy. After stepping into academic life, he has done very original and qualified works to fill the gap in the field. As well as working as a supervisor for many postgraduate studies in the field of modern Turkish literature, he has also voluntarily supported many academic studies. In this study, the portrait of a scientist has been determined within the scope of Prof. Dr. Orhan Okay's academic studies and graduate studies he supervised.

Keywords: Orhan Okay, Modern Turkish Literature, academic publications, portrait of a scientist

Giriş

Sadece Yeni Türk Edebiyatı sahasının değil Türk akademisinin en üretken bilim insanlarından olan Mehmet Orhan Okay, Türkiye’de Yeni Türk Edebiyatı sahasında dördüncü doktora tezini hazırlamış, (Karataş, 2001: VI) akademik hayata adım attıktan sonra alandaki önemli eksiklikleri kapatacak oldukça özgün ve nitelikli çalışmalar yapmıştır. Yeni Türk Edebiyatı sahasında birçok lisansüstü çalışmalara danışmanlık yaptığı gibi, nice bilimsel çalışmaya da gönüllü destek vermiştir. O sadece öğretim üyesi olarak çalıştığı üniversitelerde dersleriyle değil, İSAM (İslam Araştırmaları Merkezi) Kütüphanesi başta olmak üzere bulunduğu bilimsel kuruluşlarda, kültür ve sanat mahfil/mekânlarında da birçok öğrenci/akademisyenin yetişmesi için aracı ve öncü olmuştur.

Mehmet Orhan Okay’ın çalışmalarına bir bütün olarak bakıldığında onun Yeni Türk Edebiyatının her türüne ve dönemine ilişkin bilimsel yayını olduğu görülür. Bu durum onun Yeni Türk Edebiyatına hâkimiyetini ve çalışmalarının çeşitliliğini gösterir. Mehmet Orhan Okay, bilimsel yayınlarında ya daha önce hiç çalışılmamış konuları ve şahsiyetleri araştırır ya döneme ilişkin meseleleri ayrıntılı biçimde inceler ya da daha önce çalışılan konu, şahsiyet ve ya döneme ait aydınlatılmamış/eksik bırakılmış hususları tespit eder. Aynı durum Okay’ın danışmanlığını yaptığı lisansüstü çalışmalar için de geçerlidir. Okay, danışmanlığını yaptığı lisansüstü tezlerle kâmil bir Yeni Türk Edebiyatı tarihi yazılması için büyük gayret göstermiştir.

Mehmet Orhan Okay’ın bilim insanı kimliğinden söz ederken *Silik Fotoğraflar Portreler* adlı portre/hatıra eserini de anmak yararlı olacaktır. Bu eser her ne kadar bilimsel ölçütlere göre hazırlanmamış olsa da Okay’ın bu eserinde portresini çizdiği, kendisiyle anılarını aktardığı şahsiyetler son dönem Türk bilim, kültür, edebiyat ve sanat hayatında iz bırakmış, geniş kitleleri etkilemiş önemli kişilerdir. Bu şahsiyetlerin birçoğu Mehmet Orhan Okay’ın hayatında da önemli bir dönüm noktasıdır. Bu şahsiyetler arasında Nurettin Topçu, Mehmet Kaplan, Hasan Basri Çantay, Ali Nihad Tarlan, Ömer Faruk Akün, Seyfettin Özege vb. kişileri özellikle anmak gerekir. Mehmet Orhan Okay’ın farklı yayın organlarındaki deneme yazılarından oluşan *Kâğıt Medeniyeti*, yine anılardan oluşan *Bir Başka İstanbul*, *Bir Başka Paris*, *Balat* ve *Anadolu’dan Hatıralarla Nurettin Topçu’nun Mektupları* eserleri de Türk hatıra edebiyatı içinde önemli yerlere sahiptir.

1. Mehmet Orhan Okay’ın Bilimsel Çalışmaları

Mehmet Orhan Okay’ın 1988 yılında *Sanat ve Edebiyat Yazıları* adıyla kitaplaştırdığı eseri 1969-1987 yılları arasında farklı yayın organlarında yayınladığı makalelerden seçmedir. Eserin ön sözünde bu yazıların bazılarının makaleye örnek oluşturmasına karşın bazılarının deneme özelliği gösterdiğini belirtir. Aslında bu kitapta toplanan yazıların makale ve deneme olarak ayrılması çok da kolay değildir. Şöyle ki bilimselliği öncelikli tutan makalelerde son derece özlü anlatımı esas alan şiirsel bir üslup dikkati çekerken

sanatkârane dilin öne çıktığı deneme yazılarında da nesnel bir yaklaşım ve bilim insanı titizliği hemen fark edilmektedir. *Sanat ve Edebiyat Yazıları* adlı esere dâhil edilen kuramsal yazı örneği “Estetik ve Güzel Sanatlar”, “Edebiyatın Üstünlüğü”, “Edebiyatın Gücü”, “Edebiyatın Zaafı” makaleleri, son derece bilgilendirici yazılar oldukları gibi, aynı zamanda şiir metni gibi akıcı bir dile de sahiptirler. Yine bu eserde Türk halk şiirinin/tasavvuf edebiyatının önemli şairi Yunus Emre, İbrahim Hakkı Hazretleri ve klasik Türk şiirinin önemli şairleri Bâkî ve Nefî’ye ilişkin yazılar yazması Okay’ın kültürel birikiminin derinliğini gösterdiği gibi çalışma alanının genişliğini de gösterir. Okay’ın bu eserinde topladığı yazılar arasında bulunan “Türk Romanına Köy Mevzusunun Girişinde Unutulan Bir İsim: Ahmet Midhat Efendi” başlıklı makale edebiyat tarihindeki yanlış/eksik bilgiyi düzeltmesi bakımından oldukça önemlidir. Uzun yıllar Türk romanında köyün ilk defa Nâbizâde Nâzım’ın 1890 yılında yayımlanan *Karabibik* adlı uzun hikâye/romanında işlendiği iddia edilmiştir. Okay bu makalesinde, Türk romanında/uzun hikâyesinde köyün ilk defa Ahmet Midhat Efendi’nin *Letâif-i Rivâyât* serisi içindeki “Bahtiyarlık” hikâyesinde işlendiğini belirterek bu hatalı bilgiyi düzeltir. Bu bilginin hatalı olmasının nedenini de şu şekilde açıklar:

“Roman, hikâye, tiyatro ve çeşitli ilim sahalarına ait ilmî ve vülgarize iki yüzden fazla eser ve binlerce makale sahibi olan Ahmet Midhat Efendi, çok fazla şöhret yapmış birkaç romanı dışında artık okunmamaktadır. Bunda onun ikinci sınıf bir yazar olarak gösterilmiş olmasının da tesiri büyüktür.” (Okay, 2015: 120)

Okay’ın da dikkat çektiği üzere “Bahtiyarlık” hikâyesi Ahmet Midhat Efendi’nin oldukça fazla eseri arasında gözden kaçmıştır. Bu çalışma sonrasında edebiyat tarihlerindeki hatalı bilgi düzeldiği gibi Ahmet Midhat Efendi’nin hakkı teslim edilmiş, eserleri de hak ettiği ilgiyi görmüştür. Ancak bir hususa daha dikkat çekmek gerekir, “Bahtiyarlık” hikâyesindeki köy edebiyatı gerçekçi değildir; ansiklopedik bilgilerden hareketle hazırlanması yüksek ihtimal olan bu eseri Midhat Efendi, “kendi sınırlı köy tecrübesi çerçevesinde çizmiştir”. (Okcu, 2020: 51)

Okay, *Sanat ve Edebiyat Yazıları* eserinde toplanan yazılardan biri olan “‘Tarih-i Kadim’ Münakaşaları Dışında Tevfik Fikret ve Mehmet Âkif” makalesinde de Türk edebiyatı araştırmalarında zaman zaman ideolojik bakışlar yüzünden dikkatlerden kaçan önemli bir hususu vurgulamak istemiştir. Okay’ın yazısındaki somut deliller ya da örnek alıntılarda da görüleceği üzere Fikret ve Âkif’in şiirlerinde benzer/ortak duyarlılığın ürünü olan şiirlerin sayısının oldukça yüksek olduğu görülür. Bu benzerlik her iki şairin de kendisini toplumun sorunları karşısında duyarlı hissetmesinden ileri gelir. Yine bu eserde yer alan “Mehmet Âkif’in Sosyal Muhtevalı Bir Şiirinin İncelenmesi” makalesi de Âkif’in belagat sanatının önemini somut örneklerle gösteren “Dirvas” şiirini/manzum hikâyesini dikkatlere sunması bakımından önem taşımaktadır.

Okay'ın 2010 yılında *Edebiyat ve Edebî Eser Üzerine* adıyla kitaplaştırdığı eseri 1990-2010 yılları arasında farklı yayın organlarında yayınladığı münferit makaleler ve çeşitli etkinliklerde sunduğu bildiri metinlerinden oluşmaktadır. Okay'ın bu eserindeki yazılar arasında Fuzûlî ve Şeyh Galip gibi klasik Türk edebiyatı dönemi şairlerine ilişkin yazılar ve yine daha çok klasik Türk edebiyatı sahasında çalışanların yoğunlaştığı Türk aruzu ve sihr-i helal gibi konulara ilişkin yazıların da bulunması onun bakış açısının genişliğini gösterir. Bu durum, nitelikli Yeni Türk Edebiyatı uzmanlığının aynı zamanda klasik kültür ve edebiyata da hâkimiyetle doğrudan ilintili olmasındandır. Mehmet Orhan Okay'ın çeşitli sivil toplum kuruluşlarında Osmanlı Türkçesi ve aruz dersleri verdiği de bilinen bir gerçektir. Yine sözün burasında Okay'ın Hüseyin Ayan ile birlikte Şeyh Galib'in *Hüsn ü Aşk* adlı eserini Latin harflerine aktardığını da belirtmek gerekir. Okay'ın bu eserindeki bazı yazıları özel olarak vurgulamak gerekmektedir. Örneğin "Türk Şiirinin Dargın İki Ustası: Yahya Kemal ve Ahmet Haşım" makalesinde Okay, modern Türk şiirinin iki büyük ve yön veren şairleri arasındaki kırgınlığı son derece bilimsel bir bakış ve nesnel bir anlatımla ifade eder. Yine Okay "Deizm Polemiği ve Yahya Kemal'de Din Duygusu" yazısında o tarihlerde çok fazla dillendirilen, zaman zaman amacından sapan meseleyi, polemiklere girmeden Yahya Kemal'in eserlerinden ve ona ilişkin hatıralardan hareketle aydınlığa kavuşturur. Bu yazıda da Okay'ın bilimsel bakışı ve nesnel yorumları dikkati çeker. Yine bu eserde yer alan "Yeni Türk Edebiyatı'nda İstanbul" makalesi birçok çalışmaya öncü ve kaynak olması bakımından vurgulanması gereken bir yazıdır.

Mehmet Orhan Okay'ın eserin ön sözünde "edebiyat tarihi olma iddiası" taşımadığını ifade ettiği *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı* adlı eseri bazı kaynaklarda da edebiyat tarihi olarak anılmaz/nitelendirilmez. Ancak izlenen yöntem ve tasnife bakıldığında, bu eserin edebiyat tarihine özgün bir örnek olduğuna kanaat getirilir. Yazarın ön sözde de belirttiği üzere eser daha önce farklı yayın organlarında yayınlanan yazıların düzenlenmesiyle oluşturulmuştur. Eserin girişinde Batılılaşma sürecinin siyasi, sosyal, kültürel ve fikrî zeminini özlü biçimde değerlendiren Okay, Batılılaşma sürecinde toplumdaki geleneksel değişim ve toplumda yaşanan çatışma/krizleri de somut örneklerle açıklamaktadır. Okay'ın bu eserinde teklif ettiği "II. Abdülhamit Dönemi Edebiyatı" kavramı üzerinde özellikle durmak gerekir. Okay'ın da dikkat çektiği üzere Türk edebiyatında "Tanzimat İlk Nesil"deki toplumsal ya da faydacı edebiyat anlayışının aksine "Tanzimat İkinci Nesil" olarak adlandırılan dönemden itibaren "ferdî, hissî ve estetik ağırlıklı bir edebiyat" anlayışı hâkim olur. 1876-1908 yılları arasında eser veren, yaygın olarak "Tanzimat İkinci Nesil", "Ara Nesil" ve "Servet-i Fünun Dönemi" şeklinde tasnif edilen dönemlerdeki şair ve yazarların eserlerinde II. Abdülhamit Dönemi'nin otoriter yönetiminin etkisi hissedilir. Bu nedenle Okay, her üç grubun varlığı kabul edilse de bu dönemin bir bütün olarak "II. Abdülhamit Dönemi Edebiyatı" olarak adlandırmasını teklif eder. (Okay, 2005: 132-133) Okay, bu eserinde sürekli tartışma konusu olan "Millî Edebiyat" kavramına da açıklık getirir. Türk edebiyatında yirminci yüzyılda "en yaygın ve varlığından en çok söz edilen bir

akım” olan Millî Edebiyatı’n beyannameesi bulunmadığı gibi mensupları “programlı ve disiplinli” bir gurup altında toplanamadığı için bu topluluk ya da kavram etrafında sürekli tartışmalar oluşmaktadır. Millî Edebiyat kavramının oluşum aşamalarını özlü biçimde aktaran Okay, bu akım/topluluğunun Ömer Seyfettin’in “millî bir edebiyat vücuda getirmek için evvela millî bir lisan ister” tezini ileri sürdüğü “Yeni Lisan” makalesinden sonra sistemli hâle gelmeye başladığına, bu vakitten sonra tartışmaların da asıl konuya yoğunlaştığına dikkat çeker; Millî Edebiyat akımının özellikle “1910-1923 yılları arasındaki edebî faaliyetlerin odak noktası”nı oluşturduğunu belirtir. Bu tarihler arasında Millî Edebiyat akımının yaygınlaşmasında ve güçlenmesinde döneme özgü şartlar da oldukça etkilidir. (Okay, 2005: 158-167)

Poetika Dersleri adlı eserdeki metinlerin Erzurum Atatürk Üniversitesinde yaklaşık “yirmi yıl boyunca lisans ve yüksek lisans öğrencilerine verilen ders ve seminerlerin ürünü” (Okay, 2014: 7) olduğunu ifade eden Mehmet Orhan Okay, bu metinlerin zaman içinde çalışkan öğrencilerinin destekleriyle bilimsel kitaba dönüştüğünü söyler. “Orhan Veli ve Garip Ön sözü”, “Ahmet Haşim ve Piyale Ön sözü” ve “Necip Fazıl ve Poetika’sı” başlıklı bölümlerde Türk edebiyatının önemli üç şairinin poetikası oldukça yalın bir anlatımla değerlendirilmektedir. Bu üç şair ve poetikaları modern Türk şairleri üzerinde oldukça tesirli olmuş; bugün de ilgi odağıdırlar.

Mehmet Orhan Okay’ın monografi çalışmaları Türk edebiyatı tarihçiliğinde önemli eksiklikleri kapatmış, bu eserler yazıldıkları günden itibaren örnek çalışmalar olmuştur. Okay’ın doktora tezi olan *Beşir Fuad: İlk Türk Pozitivist ve Natüralisti* adlı monografi, 1962 yılında tamamlanmasından itibaren Yeni Türk Edebiyatı sahasında en dikkat çekici çalışmalardan biri olmuştur. Bu ilgede Beşir Fuad’ın gizemli hayat hikâyesi ve trajik biçimde ölümü/intiharıyla birlikte, büyük bir emek ürünü olan bu monografideki akademik ciddiyet ve izlenen yöntem de etkilidir. Hocası Mehmet Kaplan’ın *Şiir Tahlilleri* adlı eserinde rastladığı “On Dokuzuncu Asır” manzumesi ve şairinin trajik ölümü/intiharı Okay’ın dikkatini çeker. Bu manzumenin tahlilinde Beşir Fuad’la ilişki kurulması üzerine “bir aydının intiharında, derinlerinde bir problemin olduğunu” (Okay, 2012: 9) düşünen Okay, doktora konusu olarak Beşir Fuad’ı çalışmayı kendisi ister. Okay’ın çalışmasında sıklıkla vurguladığı üzere Beşir Fuad’ın eserleri ve şahsiyeti Türk edebiyatında önemli kırılma noktası olmuş, daha kendisi hayatta iken birçok şahsiyet üzerinde görüşleri tesirli olmuş; öyle görünüyor ki uzun yıllar etkili olmaya da devam edecektir. Nitekim eserinin üçüncü bölümü de “Beşir Fuad’ın Tesirleri” şeklindedir. Monografinin yeni baskılarındaki “Beşir Fuad Üzerine Yeni Değerlendirmeler” bölümü de Mehmet Orhan Okay’ın çalışkan bilim insanı olarak farkını göstermesi bakımından dikkate değerdir. Mehmet Orhan Okay’ın ömrü oldukça çalışmalarındaki tekâmül de devam etmiştir.

Mehmet Orhan Okay doçentlik takdim tezi olan, 1973’te tamamlayıp 1975’te yayımladığı *Batı Medeniyeti Karşısında Ahmet Midhat Efendi* adlı eserinde de öznel yaklaşımlardan kaçınır; Ahmet Midhat Efendi’nin Batı

medeniyetine bakışını değerlendirirken tarihsel eleştiri yöntemini esas alır; Midhat Efendi'yi döneme özgü şartlar içinde değerlendirir. Okay bu eserinde Midhat Efendi'nin hikâye, roman, tiyatro gibi kurgusal eserleriyle birlikte fikir eserlerini/yazılarını da dikkatle gözden geçirerek son derece kapsamlı bir inceleme yapar. Bu eser Ahmet Midhat Efendi'ye ilişkin daha sonra yapılacak birçok eser için her bakımdan örnek ve başvuru kaynağı olur. Okay'ın ilk baskının ardından 33 yıl sonraki yeni baskıya yazdığı ön sözde de 1970'li yıllarda özellikle Ahmet Midhat Efendi gibi üretken ve eserlerinin çoğu Latin harflerine aktarılmamış bir yazara ilişkin bilimsel çalışma yapmanın zorluğunu belirtir. Son derece disiplinli olduğu kadar, bilimselliği hep öncelikli tutan Mehmet Orhan Okay bu eseriyle kendisinden sonraki akademisyenlere her bakımdan öncü/örnek olmuştur. *Batı Medeniyeti Karşısında Ahmet Midhat Efendi* adlı eserde izlenen yöntem ve tasnifteki ustalığı özellikle vurgulamak gerekir. Son yıllarda Ahmet Midhat Efendi'ye ilgi artmış, Midhat Efendi hakkında birçok bilimsel çalışma, etkinlik yapıldığı gibi eserlerinin büyük çoğunluğu da Latin harflerine aktarılmıştır.

Mehmet Orhan Okay'ın *Bir Hülya Adamının Romanı Ahmet Hamdi Tanpınar* adıyla yayımladığı monografisi eserde izlenen yöntem, eserin tasnifi, bilimsel yaklaşımdan ödün vermeden kullanılan sanatkârane üslubu ve özlü anlatımı ile oldukça özgün bir çalışma örneğidir. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bizzat öğrencisi olmasına karşın aralarında hiçbir yakınlığın olmadığını özellikle vurgulayan Okay, Tanpınar'ın Türk edebiyatında hem şair hem romancı hem hikâyeci hem de deneme yazarı ve edebiyat tarihçisi olarak haklı bir yer edindiğini ifade eder. Okay, Türk edebiyatının güçlü şair ve yazarı Tanpınar'ın eserleri farklı bakış açılarıyla ya da kuramlarla okunmaya müsait olduğu için bu monografiyi hazırlarken tarih, sosyoloji, felsefe, psikoloji/psikanaliz, güzel sanatlar gibi diğer disiplinlerden de yararlanmıştır. Eser bu yönüyle klasik yöntemle hazırlanan monografilerin çoğundan ayrılmaktadır. Özellikle "Hayat: Kendisine Rastlayan Adam" bölümündeki "İkbal Yıllarında ve Dergâhta Abasız Postsuz Bir Derviş", "Ankara'da Çok Cezri Bir Garpcı", "Radikal Batıcıdan İlimli Doğuluya", "Avrupa Sokaklarında ve Paris Kaldırımlarında Bir *Flauner*" vb. alt başlıklar sürekli arayış içinde olan Tanpınar'daki gelgitleri ve sanatçı kimliğini daha belirgin biçimde vurgulamak amaçlıdır. Mehmet Orhan Okay'ın da belirttiği üzere Tanpınar'ı özgün kılan bu vasıfları farklı çalışmaların konusu olmuştur. Okay, bu monografide izlediği yöntemle eseri, sıradan bir edebiyat tarihi çalışması ya da monografi örneği olmaktan uzaklaştırıp her bakımdan özgün bir sanatkârın hayat hikâyesinin, eserlerinin ve fikirlerinin okuyucular tarafından daha net biçimde anlaşılmasını, zevkle okunmasını sağlar. Bu bağlamda eserin üçüncü bölümü olan "Hayat, Düşünce ve Eser Arasında" bölümündeki "Kırk Yıllık Dostluk" alt başlığı üzerinde durmak gerekir. Okay bu alt başlık altında Yahya Kemal ile Tanpınar'ın arasındaki hoca-öğrenci ilişkisine ve dostluğa odaklanarak yakınlıklarını anlaşılır kılar. Böylece her iki şahsiyet arasındaki yakınlık, eserleri arasındaki benzerlik ya da farklılık daha belirgin biçimde aydınlatılmış olur. Yine bu bölümdeki "Kaderin Eşiğinde" başlığı altında Tanpınar'ın kader

karşısındaki tavrı düşünce yazılarından olduğu kadar kurgusal metinlerinden de hareketle değerlendirilmiştir. Tanpınar'ın eserlerinde kader ya da Tanpınar'ın kader kavramına bakışının hâlâ tam olarak aydınlatılmadığı bilinen bir gerçektir. Tanpınar'ın hakkında en çok yazıların yayınladığı, farklı okumaların yapıldığı, “1940'lı yılların Türk romanları arasında orijinal denilebilecek bir teknikle kaleme alınmış” (Okay, 2010a: 332) *Huzur* romanına ilişkin özel kısma seçilen “Yüz Binlerce Ruh Bir Araf'ta” başlığı da oldukça çarpıcıdır. Her bakımdan özgün bir eser örneği olan *Huzur*, eşsiz bir terkiptir.

Mehmet Orhan Okay'ın önce *Mehmed Âkif Bir Karakter Heykelinin Anatomisi*, daha sonra genişletilmiş araştırmalarla ve kendisiyle yapılan söyleşileri de ekleyerek *Mehmed Âkif Kalabalıklarda Bir Yalnız Adam* adıyla yayımladığı biyografi de sanatkârene üslubu, son derece özlü anlatımı ve özgün tasnifiyle önemli bir çalışmadır. Çalışmanın ilk hâlinde kullanılan “Karakter Heykelinin Anatomisi” kelime grubuyla Âkif'in kendisiyle karşıt düşüncede olan ve zaman zaman polemikler yaşadığı kişilerin de takdir ettiği örnek şahsiyeti vurgulanırken, sonraki baskılarda kullanılan “*Kalabalıklarda Bir Yalnız Adam*” kelime grubuyla da özellikle Cumhuriyetin ilanı sonrası Âkif'in yalnızlaştırılmasına göndermede bulunulsa da ilkeli ve dürüst insanların kaderinin hep toplum içinde yalnız kalmak olduğu gerçeği vurgulanmaktadır. Âkif'in “[d]ostları arasında her zaman dürüst ve sözüne güvenilir bir insan olarak kal[dığına]” (Okay, 2015a: 8) dikkat çeken Okay, eserin “Karakter-Şahsiyeti” bölümünde Âkif'in şahsiyetini özellikle şiirlerinden alıntılarla açıklar. Eserin bu bölümündeki “Kader ve İrade Meseleleri Karşısında” başlığı altında Mehmet Âkif'in yaşadığı inanç krizleri ve çatışmaların son derece insani olduğu vurgulandığı gibi, Türk toplumunda özellikle Batılılaşma süreci sonrası benzer krizlerin yaşandığına da dikkat çekilmektedir. Eserin “Düşünce Dünyası” bölümünde “Âsım'ın Nesli” başlığı altında Âkif'in idealize kahramanı Âsım'a yüklenen sorumluluk ve ona tavsiyeler yine şiirlerden alıntılarla açıklanır. Okay bu biyografide de Âkif'e ilişkin klişe yorumları tekrar etmediği gibi öznel değerlendirmelerden de olabildiğince kaçınmıştır. Nitekim Mehmet Orhan Okay'ın hem yüksek lisans hem de doktora tezinin danışmanlığını yaptığı öğrencisi Turan Karataş da “Âkif hakkındaki çalışmalarının en özgünü” şeklinde eserin oldukça özlü bir anlatıma sahip olduğuna dikkat çeker. (Karataş, 1997: 102)

Mehmet Orhan Okay, *Necip Fazıl Sıcak Yarada Kezzap* adlı eseriyle daha önce 2000 yılında Şule Yayınları tarafından yayımlanan çalışmasını biraz genişlettiği gibi, esere kendisiyle yapılan söyleşileri de ekler. Okay bu eserinde de Ahmet Midhat Efendi'ye ilişkin monografisinde olduğu gibi klasik monografi incelemesine yakınlaşır. Eserin birinci bölümünde her bakımdan klasik monografi yöntemi izlenmiştir. “İntibalar” başlıklı ikinci bölüm Okay'ın Tanpınar ve Âkif'e ilişkin incelemelerini andırır. Bu yazısına/bölüme başlık koyarken Necip Fazıl'ın “Birkaç Hatıra... Birkaç İntiba...” kitabından esinlendiğini (Okay, 2015b: 135) belirten Okay, bu bölümde “Eyüp Sırtlarında Bir Necip Fazıl” başlığı altında özellikle şairin Abdülhakim Arvasi'yle ilişkisini anlatır. “Şehir ve Şair” başlığı altında da Necip Fazıl hayatında ve şiirlerinde

özellikle İstanbul'un önemine dikkat çekilmektedir. Esere bir bütün olarak bakıldığında yine dikkati çeken, Okay'ın sanatkârane üslubuyla birlikte duygusalıktan uzak nesnel bir bakışın ürünü olan yorumlarıdır.

Mehmet Orhan Okay'ın *Abdülhak Hâmid'in Romantizmi* adlı eserinde de yine Türk edebiyatında köklü değişimler yapmaya çalışan, etkisi sadece dönemiyle sınırlı kalmayıp uzun yıllar süren Abdülhak Hâmid'in eserlerinde romantik duyuş tarzının nasıl işlendiği özlü biçimde değerlendirilmiştir. Hâmid'e ilişkin çalışmalarının sonucunda küçük bir hareketlenmenin onun muhayyilesini harekete geçirebildiği, onun muhayyilesinin gelişmesinde sahip olduğu Doğu kültürünün etkisinin yüksekliği, tanıdığı Batılı romantik şair ve yazarların da onun özgün imajlar yaratmasında tesirli olduğuna kanaat getirir. (Okay, 1971: 55)

2. Mehmet Orhan Okay'ın Danışmanlığını Yaptığı Lisansüstü Çalışmalar

Geçmişten bugüne büyük ya da örnek bilim insanı olarak gösterilen şahsiyetler, kendi eserleri veya bilimsel çalışmaları kadar, yetiştirdikleri - özellikle de lisansüstü- öğrencileriyle ve danışmanlığını yaptığı çalışmalarıyla da anılırlar. Türk akademisinde kendi çalışmaları ve danışmanlığını yaptığı çalışmaların büyük çoğunluğuyla örnek olan ya da örnek alınan bilim insanlarından biri de Mehmet Orhan Okay'dır. Okay'ın lisansüstü danışmanlığını yaptığı çalışmalara bakıldığında monografilerin yoğunluğu oluşturduğu görülür; daha sonra süreli yayınlar-edebiyat ilişkisi üzerine çalışmalar dikkati çeker.¹ Asıl önemlisi ise Okay'ın Yeni Türk Edebiyatının farklı tür ve dönemleriyle, farklı meseleleriyle ilgili birçok çalışmaya danışmanlık yapmasıdır.

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi veri tabanına göre Orhan Okay'ın danışmanlığında hazırlanan ilk lisansüstü çalışma Nazım Hikmet Polat'ın *Fecr-i Ati Yazarı Şahabeddin Süleyman İnsan-Eser-Üslup* adlı doktora tezidir. Dönemin süreli yayınlarını büyük bir titizlikle, disiplinle tarayan Polat, örnek monografi çalışması sunmuştur. Şahabeddin Süleyman'ın kurgusal eserlerinin yapısal ve tematik olarak incelendiği bu çalışmada, yazarın fikir yazıları da uygun alt başlıklar arasında değerlendirilmiştir. Şair ve yazara ilişkin son derece kapsamlı olan bu çalışma konusu itibarıyla hâlâ en önemli kaynak olma özelliğini de korumaktadır. İbrahim Kavaz'ın *Sait Faik Abasıyanık: Yazar ve Eser* doktora tezi, Türk hikâyeciliğinin en önemli ve özgün isimlerinden biri olan Sait Faik Abasıyanık hakkında yapılan lisansüstü ilk iki çalışmadan biri olması bakımından önemlidir. Sait Faik'in biyografisiyle birlikte eserlerinin de yapısal ve tematik olarak incelendiği bu çalışma, kendisinden sonraki çalışmalar için de örnek olmuştur. Bilal Kırmırlı'nın *Asaf Halet Çelebi (Hayatı, Eserleri, Sanatı ve Fikirleri)* doktora tezi Türk edebiyatında gerek yaşadığı dönemde gerekse o günden bugüne özgün bir ses olduğu için anlaşılammış,

¹ Mehmet Orhan Okay'ın Atatürk Üniversitesinde danışmanlığını yaptığı tüm tez çalışmaların bibliyografyası için bkz. (Selim, 1997: 58-68)

hakkı da tam olarak teslim edilmemiş şaire ilişkin lisansüstü ilk tez olması bakımından önemlidir. Bilal Kırımlı'nın bu çalışmasından sonra Asaf Halet Çelebi'ye ilginin artmaya başladığı görülmektedir. Turan Karataş'ın *Sezai Karakoç (Hayat-Sanat-Tenkite)* doktora tezi, son dönem Türk toplumunda sadece edebiyatçı kimliğiyle değil, fikirleri/fikir yazılarıyla da kitlelere yön veren Sezai Karakoç'a ilişkin kuşatıcı bir çalışmadır. Karataş'ın bu çalışması Karakoç hakkında daha sonra yapılacak çalışmalar için başucu kaynağı olmuştur.

Ayla Pirimoğlu'nun *Ebubekir Hazım Tepeyran (Hayatı-Eserleri)* adlı yüksek lisans tezi Türk edebiyatında unutulmaya yüz tutan önemli bir şair ve yazara ilişkin bir çalışma olması bakımından dikkate değerdir. Mustafa Parlak'ın *Sadri Ertem Üzerine Monografik Çalışma* doktora tezi Türk roman ve hikâyesinde toplumcu gerçekçiliğin simge ismi hakkında ilk, şu ana kadar yapılan iki lisansüstü çalışmadan biridir. Abdullah Acehan'ın *Halit Fahri Ozansoy (Hayatı-Eserleri-Sanatı)* adlı doktora tezi de şair/yazara ilişkin ilk ve kapsamlı çalışmadır. Turan Karataş'ın *Hüseyin Sîret Hayatı, Eserleri Üzerine Monografik Bir Çalışma* yüksek lisans tezi de sahada tek çalışma olması bakımından önemlidir. Etem Çalık'ın *Mustafa Necati Sepetçioğlu: Hayatı, Sanatı ve Eserleri* doktora tezi; Ersin Özarlan'ın *Ara Nesil Edebiyatçısı ve Gazetecisi Mustafa Reşit Bey Hayatı ve Eserleri* yüksek lisans tezi de şair/yazara ilişkin ilk tez olması bakımından önemlidir.

Mehmet Tekin'in *Peyami Safa'nın Romanlarının Yapı ve Anlatım Tekniği Bakımından İncelenmesi*, Nazan Bekiroğlu'nun *Halide Edip Adıvar'ın Romanlarının Roman Tekniği Bakımından İncelenmesi* doktora tezleri kuramsal okumayı da esas alması bakımından dikkate değer çalışmalardır. Yılmaz Daşcıoğlu'nun *Mehmed Celal'in Romanları ve Popüler Edebiyat Geleneği* yüksek lisans tezi de Türk edebiyatında daha çok şair kimliğiyle öne çıkan yazarın romancılığını değerlendirmesi bakımından önemlidir.

Mehmet Törenek'in *1908-1918 Arası Türk Hikâyeciliği* yüksek lisans tezi hikâye türüne ilişkin ilk çalışmalardan olması bakımından önemli olduğu gibi, hikâye türü örneklerinin tespiti için süreli yayınlarının titizlikle incelenmesi bakımından da dikkate değer bir çalışmadır. Törenek'in bu tezi, daha sonra birçok çalışma için öncü olmuştur.

Hayriye Kabadayı'nın *1908-1923 Yılları Türk Şiiri ve Teorisi* doktora tezi Türk toplumunda her bakımdan köklü değişimlerin yaşandığı dönemde Türk şiirindeki farklı eğilimleri ve şiire ilişkin kuramsal, öznel yaklaşımları bilimsel bakış ve yöntemle değerlendirmesi bakımından önemlidir. Bu çalışma da kendisinden sonra yapılan birçok çalışma için örnek olmuştur.

Modern Türk edebiyatının önemli kaynaklarından biri de tercümelelerdir. Modern Türk edebiyatının gelişim aşamalarını belirgin biçimde izlemenin yolu, başlangıcından itibaren tercümelelerin Türk edebiyatına etkisini incelemekle olacaktır. Ali İhsan Kolcu'nun *Tanzimat ve Servet-i Fünun Devirlerinde Batı Edebiyatından Yapılan Şiir Tercümeleleri Üzerine Bir Araştırma*

(1859-1901) doktora tezi bu bağlamda oldukça önemlidir. Kolcu bu çalışmasında birçok modern edebî türün ve bu türdeki anlatım tekniklerinin tercümelemlerle yerleştiğini örneklerle göstermektedir. Yedigâr Türkeli'nin *Tanzimat'tan Sonra Türkçe'de Roman Tercümelemleri (1860-1928)* adlı yüksek lisans tezinde de başta Fransız edebiyatı olmak üzere Batı edebiyatından Türk edebiyatına yapılan roman tercümelemleri ve onların Türk edebiyatına etkisiyle ilgili kapsamlı bir çalışmadır.

Sürelî yayımlar edebiyat tarihi araştırmacıları için oldukça önemli kaynak, ait olduğu millet için büyük hazine mecmuasıdır. Nitelikli ve kapsamlı bir edebiyat tarihinin yazılması için sürelî yayımların titizlikle incelenmesinin gerektiğinin bilincinde olan Orhan Okay, sürelî yayım-edebiyat ilişkisini aydınlatacak birçok çalışmanın yapılmasına öncü olmuştur. Bu bağlamda Erdoğan Erbay'ın *Maarif Mecmuası -Tahlilli Fihrist ve Bütün Şiirler-*, Cem Şems Tümer'in *Mektep' Mecmuası -Tahlilli Fihrist, İnceleme ve Seçilmiş Yazılar*, Nevzat Canan'ın *Musavver Muhit Mecmuası (İnceleme-Fihrist ve Metin)*, Mehmet Azim'in *Çocuk Bahçesi Dergilerinin İncelemesi*, Halit Yanar'ın *Bizim Mecmua Dergilerinin İncelenmesi* adlı yüksek lisans tezlerinin edebiyat tarihi çalışmaları için sağladığı kolaylığı ve katkılarını vurgulamak gerekir.

Ömer Selim'in *1860-1928 Yılları Arasında Düzenlenen Türk Edebiyatı Antolojileri* yüksek lisans tezi antoloji türüne ilişkin ilk tezlerden olması bakımından önemlidir. İrfan Karakoç'un *Anılar ve Edebiyatçıların Anıları Bibliyografyası* yüksek lisans tezi daha sonra birçok araştırmacı için başvuru kaynağı olmuştur. Yine Emine Eroğlu'nun *Türk Edebiyatında Özel Mektuplar Bibliyografyası* alanında ilk olma özelliği göstermektedir.

"Bitmeyen Eski-Yeni" (*Sanat ve Edebiyat Yazıları*) makalesiyle öğrencileri ya da kendisinden sonraki bilim insanları için kılavuz işlevi görecek yazı yazan Orhan Okay, Türk edebiyatındaki eski-yeni seri hâlinde çalıştırmıştır. Erdoğan Erbay'ın *Divan Edebiyatı Üzerine Tenkit, Değerlendirme ve Çalışmalar (1866-1901)*; Mehmet Özdemir'in *Divan Edebiyatı Münakaşaları (1902-1928)* ve Mehmet Karaman'ın *Divân Edebiyatı Tartışmaları 1930-1940* adlı birbirini tamamlayan doktora tezleriyle Türk edebiyatı tarihi çalışmalarında önemli bir eksiklik giderilmeye çalışılmıştır.

Sonuç

Mehmet Orhan Okay'ın Türk edebiyatında daha çok fikir insanı yönüyle öne çıkan ve bu yönde etki bırakan Beşir Fuad'a ilişkin monografisi de şair/yazar kimliğiyle birlikte düşünce yazılarıyla da Türk toplumunda büyük etki bırakan Ahmet Midhat Efendi, Mehmet Âkif Ersoy, Ahmet Hamdi Tanpınar, Necip Fazıl Kısakürek'e ilişkin monografi/biyografisi de örnek alınan, tasnifi ve özgün değerleriyle hep referans gösterilen eserlerdir. Yine *Sanat ve Edebiyat Yazıları, Edebiyat ve Edebî Eser Üzerine* adlı eserlerinde topladığı makaleler birçok bilimsel çalışma için başvuru kaynağı olduğu gibi, yeni çalışmalar için de hareket noktası olmuştur.

Okay'ın eserlerinin ortak özelliklerden biri de şudur: Her bir çalışmada özgün yaklaşım ve bilgilerle birlikte son derece sanatkârane bir dil ve üslup dikkati çeker. Okay, Sadri Ertem gibi toplumcu gerçekçiliğin simge isimlerinden biri olan yazar hakkında da lisansüstü tez çalışması yaptırmıştır, modern Türk edebiyatında saf şiirin en önemli temsilcilerden Asaf Halet Çelebi hakkında da... Modern Türk edebiyatının ana türleri şiir, hikâye, roman vb. türlerde çalışmalar yaptırdığı gibi, süreli yayınlar-edebiyat ilişkisini de çalıştırmış, kuramsal incelemeler de yaptırmıştır. Tüm bunlar göstermektedir ki Mehmet Orhan Okay'ın ufku/bakış açısı oldukça geniştir ve o, ideolojik yaklaşım ve çekişmelerin tamamen uzağında kalıp Türk akademisine nitelikli eserler ve bilim insanları kazandırmıştır. Onun sadece danışmanlığını yaptığı çalışmalara değil, birçok bilim insanına ve çalışmalarına gönüllü kılavuz olduğu da bilinen bir gerçektir.

Okay'ın bilimsel çalışmalarının tümü bugün akademide örnek alınan, büyük bir zevkle okunan çalışmalar olup güncelliğini de hep koruyan yayınlardır. Yine onun danışmanlığını yaptığı tezlere bakıldığında her bir çalışmanın bugün hâlâ en önemli başvuru kaynaklarından biri olduğu gibi, pek çok tezin de öncü çalışmalar olduğu görülür. Yine göz ardı edilemeyecek bariz bir hakikat vardır: Okay'ın yetiştirdiği öğrencilerden pek çoğu bugün akademide hem oldukça saygın bilim insanları olarak görev yapmaktadırlar hem de saygın olan ve olma yolunda ilerleyen birçok bilim insanı yetiştirmiş ve yetiştirmeye de devam etmektedirler.

Kaynakça

- Acehan, Abdullah. (1998), *Halit Fahri Ozansoy (Hayatı-Eserleri-Sanatı)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya.
- Azim, Mehmet. (2000), *Çocuk Bahçesi Dergilerinin İncelemesi*, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Bekiroğlu, Nazan. (1987), *Halide Edip Adıvar'ın Romanlarının Roman Tekniği Bakımından İncelenmesi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Canan, Nevzat. (1997), *Musavver Muhit Mecmuası (İnceleme-Fihrist ve Metin)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Çalık, Etem. (1993), *Mustafa Necati Sepetçioğlu: Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Daşcıoğlu, Yılmaz. (1995), *Mehmed Celal'in Romanları ve Popüler Edebiyat Geleneği*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

- Erbay, Erdoğan. (1996), *Divan Edebiyatı Üzerine Tenkit, Değerlendirme ve Çalışmalar (1866-1901)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Erbay, Erdoğan. (1991), *Maarif Mecmuası -Tahlilli Fihrist ve Bütün Şiirler-*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Eroğlu, Emine. (2000), *Türk Edebiyatında Özel Mektuplar Bibliyografyası*, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kabadayı, Hayriye. (1994), *1908-1923 Yılları Türk Şiiri ve Teorisi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Karaman, Mehmet. (1989), *Divân Edebiyatı Tartışmaları 1930-1940*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Karakoç, K. İrfan. (1999), *Anılar ve Edebiyatçıların Anıları Bibliyografyası*, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Karataş, Ömer Faruk. (2011), *Doğu-Batı Arasında İdrak Kavşağı Orhan Okay*, 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun.
- Karataş, Turan. (1989), *Hüseyin Sîret Hayatı, Eserleri Üzerine Monografik Bir Çalışma*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Karataş, Turan. (1997), "Bir Bilim Adamının Gözüyle Mehmed Âkif", *Orhan Okay'a Armağan*, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 96-102.
- Karataş, Turan. (1994), *Sezai Karakoç (Hayat-Sanat-Tenkit)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Kavaz, İbrahim. (1990), *Sait Faik Abasıyanık: Yazar ve Eser*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Kırımlı, Bilal. (1994), *Asaf Halet Çelebi (Hayatı, Eserleri, Sanatı ve Fikirleri)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Kolcu, Ali İhsan. (1995), *Tanzimat ve Servet-i Fünun Devirlerinde Batı Edebiyatından Yapılan Şiir Tercümelere Üzerine Bir Araştırma (1859-1901)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.

- Okay, M. Orhan. (1971), *Abdülhak Hâmid'in Romantizmi*, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum.
- Okay, M. Orhan. (2005), *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Okay, M. Orhan. (2012), *Beşir Fuad: İlk Türk Pozitivist ve Natüralisti*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Okay, M. Orhan. (2010a), *Bir Hülya Adamının Romanı Ahmet Hamdi Tanpınar*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Okay, M. Orhan. (2010b), *Edebiyat ve Edebî Eser Üzerine*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Okay, M. Orhan. (2015a), *Mehmed Âkif Kalabalıklarda Bir Yalnız Adam*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Okay, M. Orhan. (2015b), *Necip Fazıl Sıcak Yarada Kezzap*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Okay, M. Orhan. (2014), *Poetika Dersleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2014.
- Okay, M. Orhan. (2015c), *Sanat ve Edebiyat Yazıları*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Okcu, Reyhan. (2020), *Orhan Okay'ın Eserlerinde Sanat, Edebiyat ve Eğitim*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Özarслан, Ersin. (1994), *Ara Nesil Edebiyatçısı ve Gazetecisi Mustafa Reşit Bey Hayatı ve Eserler*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Özdemir, Mehmet. (2001), *Divan Edebiyatı Münakaşaları (1902-1928)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya.
- Parlak, Mustafa. (1995), *Sadri Ertem Üzerine Monografik Çalışma*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Pirimoğlu, Ayla. (1988), *Ebubekir Hazım Tepeyran (Hayatı-Eserleri)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Polat, Nazım Hikmet. (1984), *Fecr-i Ati Yazarı Şahabeddin Süleyman İnsan-Eser-Üslup*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Selim, Ömer. (1996), *1860-1928 Yılları Arasında Düzenlenen Türk Edebiyatı Antolojileri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

- Selim, Ömer. (1997), “Prof. Dr. Orhan Okay’ın Atatürk Üniversitesi’nde Yönettiği Lisans, Yüksek Lisans, Doktora Tezleri ve Doktora Ön Çalışmaları”, *Orhan Okay’a Armağan*, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 58-68.
- Tekin, Mehmet. (1986), *Peyami Safa’nın Romanlarının Yapı ve Anlatım Tekniği Bakımından İncelenmesi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Törenek, Mehmet. (1987), *1908-1918 Arası Türk Hikâyeciliği*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Tümer, Cem Şems. (1994), *‘Mektep’ Mecmuası -Tahlilli Fihrist, İnceleme ve Seçilmiş Yazılar*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Türkeli, Yadiğâr. (2005), *Tanzimat’tan Sonra Türkçe’de Roman Tercümeleleri (1860-1928)*, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Yanar, Halit. (2001), *Bizim Mecmua Dergilerinin İncelenmesi*, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.